

לרב חסדא למעט הקדש מאחיו לחומרא ולא לקולא. [אין להקשות מדוע אינו דורש כן בשומרים, להחמיר בהקדש ולחייב שומר חנם בגניבה ואבדה ושומר שכר באונסין – כי אין לדרוש המיעוט אלא על דבר הכתוב בפרשה, ואונסין בפרשת שומר שכר לא נאמרו כלל].

או גם יש לומר שלכך הקדש אינו בתורת אונאה אפילו משהו, משום שאין שייך בו מחילה, שלא כהדיוט ששייכת בו מחילה ולכך פחות משתות אינו חוזר (תורא"ש).

אין מבואר בדברי הרא"ש האם לפי הטעם השני הוצרך רב חסדא למעט מ'אחיו' או שמא סברא בעלמא אמר, לפי שאין שייך מחילה בהקדש. ונראה שזה תלוי בספק שנסתפק הרא"ש בפסקיו, האם אונאה פחות משתות אסורה לכתחילה ורק בדיעבד אין צריך להחזיר משום מחילה, או שמא מותר אף לכתחילה, כי כן הוא מחירו של החפץ, מעט יותר או מעט פחות – שלפי צד זה נראה שצריך לימוד מיוחד על כך שבהקדש יש אונאה בפחות משתות.

ונראה לכאורה שלפי שני הטעמים שכתב הרא"ש, כאשר האונאה לטובת ההקדש, לא נתמעט להחזיר בפחות משתות – שלא אמר רב חסדא אלא משום חומרא דהקדש.

ותו תלתא ותלתא לא אולנין בתר בתרא?! דיד הקדש על העליונה. 'בתר בתרא' לאו דוקא אלא בכגון נידוננו שהאחרונים מוסיפים על שומת הראשונים (פשוט. וכ"מ בר"ג).

פרק ששי; דף כח

'זהמיקצה'. רש"י (בע"ב) מפרש 'מוקצה' שהקצוהו לצורך תקרות עבודת כוכבים. וכן הגירסה לפנינו בפרש"י בזבחים (עא. ויש ששינו שם הגרסה).

ואולם הראב"ד (איסורי מזבח ד) כתב שהמוקצה הוא שהקצה גופו לשם עבודת כוכבים, ולא לתקרובת.

ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן...'. טעם הדבר משום שדבר שבמנין אינו בטל ברוב [ולפרש"י לדעת משנה זו דוקא באיסורי הנאה הדין כן, ולא באיסורי אכילה המותרים באכילה] (עפ"י ע"ז עד.).

'ומה בעל מום שאין התראת שני עדים פוסלתו מאכילה הודאת עד אחד פוסלתו מהקרבה' – כמו שאמרו (בקדושין טו:). בעל מום פסולו ביחיד, ואפילו אם הבעלים מכחישו – מפני שאומרים לו 'שלח אחוי' כלומר אם אינך בעל מום הפשט בגדיך ונראה, שהרי אפשר לברר הדברים (עפ"י הנצי"ב). ונראה שזו גם כוונת רש"י במה שכתב שאמר חכם מום קבוע הוא – כי מום שאינו ניכר וגלוי לכל, צריך חכם שיאמר מום הוא.

'ברובע ונרבע שהודאת שני עדים פוסלתו מאכילה'. אפשר לפרש שמתוך שנתחייב מיתה ממילא אי אפשר לאכלו, אבל בעצם אין איסור הנאה משור רובע ונרבע (כן דעת רבנו אפרים, מובא בתוס' כריתות כד. ד"ה דאמרו).

ואולם מרש"י (בזבחים עא.) משמע שרובע ונרבע עפ"י עדים אסור בהנאה כמו שור שהמית אדם [וכפשט הגמרא בקדושין נז: 'רובע ונרבע בעדים דבעלי חיים נינהו ואסירי'. ע"ש בתוס']. וכן הביאו התוס' (בכריתות שם) מהתוספתא. וכן מבואר בפשט לשון רבנו גרשום כאן (ע"ע בהרחבה במובא ביוסף דעת זבחים שם).

'... אינו דין שהודאת עד אחד פוסלתו מהקרבנה' – בכגון שאין הבעלים מכחיש אלא שותק [ויש אומרים אפילו כשאין נראה שמודה בשתיקה אלא כגון שאמר 'איני יודע']. ע' בקדושין סו-סז.

(ע"ב) '... הא לא מעטיה קרא ציפוי מותר, והכתיב ואבדתם את שמם – כל העשוי לשמם?'. פירוש, אעפ"י שבעלי חיים עצמם לא נאסרו מפני שאינם בכלל 'עשוי לשמם' מאחר ואין בהם תפיסת יד אדם [שזהו הטעם שבעלי חיים ומחובר לקרקע אינם נאסרים], אבל על כל פנים עבודה-זרה הם שהרי העובדם בסייף וגם אסורים לגבוה – אם כן הציפוי שיש בו 'עשייה' הרי הוא בכלל העשוי לשם עבודה זרה ובדין הוא שיאסר (שפת אמת).

'הוא לכנות להם שם'. 'וכל שכן שאסור להזכיר הקדשים של הנוצריים כדרך שמזכירין הם בלשון קדושה. וזה ברור' (ריטב"א ע"ז מה:).
ונראה לכאורה שאין בכלל זה כשאומרים 'קדושים'. כן נמצא בראשונים. המדקדקים, בהזכירם שמות מקומות אין אומרים 'סאן...' אלא מכנים. ע"ע בפירוט בענין כינוי שם לע"ז – ביוסף דעת ע"ז מו.

'הרובע והנרבע וכו' (כצ"ל) הם כקדשים שקדם מום עובר להקדשן וצריכין מום קבוע לפדות עליהן'. יש מי שעמד לפרש הדמיון שדימו רובע ונרבע למום עובר; על פי מה שאמרו (לעיל יט:) שלכך המפריש נקבה לאשם תרעה עד שתסתאב ולא תימכר כמות שהיא – משום 'מגו דנחתא לה קדושת דמים נחתא לה נמי קדושת הגוף'. ויש לעיין בטיבו של 'מגו' זה, הלא לאחר שירדה להם קדושת הגוף לא יהיו ראויים לפדיון וא"כ לא יהיו קדושות קדושת דמים, ולא מצינו 'מגו' כזה – אך י"ל שגם לאחר שירד עליהם קדושת הגוף, יש שם קדושת דמים גם כן, לכשיוממו. לפי זה מובן הדמיון למום עובר; כשם שבמום עובר חלה עליהם קדושת הגוף משום שראויים לאחר זמן, כך רובע ונרבע אף לאחר שירדה להם קדושת הגוף חלה עליהם קדושת דמים משום שראויים לפדיון לאחר שיוממו [ומתוך כך חלה עליהם קדושת הגוף כאמור]. וכיון שהדין שוה וגם בטעם יש דמיון קצת, על כן תלה זה בזה (עפ"י אבני נזר של, ג).

'זקן'. על שיעור זקן, ועל פסולו בקרבנות בדיעבד – ע' במובא בזבחים נט.

'רבא אמר: לעולם עבדוהו וחידוש הוא...' – הלכך אין ללמוד משם מעצם המעשה, אבל מכך שהכתוב ציין 'זקן' השני שבע שנים' משמע שבא ללמדנו הלכה שכך דרכם, לפטמו שבע שנים והו' 'מוקצה' (לפרוש אחד ברש"י), או ללמדנו (לפי הלשון האחרת) שזהו משך הזמן שנחשב עדיין 'מוקצה'.

דף בט

'אימרא דצומא' – 'כבש של צום', כלומר שאינו שמור ומפוטם לצורך קרבן, שעיקר ענין ההקצאה היא כדי לפטמו, כמבואר בפרש"י לעיל שפטימיהו לשור גדעון שבע שנים (עפ"י ר"ג).